

Bijlage 2:

Evaluatie Experimentenkader Grootschalige batterijopslag Flevoland

Samenvatting

Het Experimentenkader Grootschalige batterijopslag Flevoland maakt de ontwikkeling van een innovatieve activiteit mogelijk door middel van een positieve grondhouding. Elk experimentenkader dat wordt geëvalueerd levert lessen op voor de toekomst. De lessen van dit experimentenkader richten zich met name op de aspecten communicatie en samenwerking met stakeholders (gezamenlijk spelregels en uitgangspunten), landschap (behoud én doorontwikkeling), energetische inpassing (nut en noodzaak), (financiële) participatie, natuur en milieu aspecten, en de juridische doorwerking. Met deze lessen wil de provincie Flevoland een stap zetten richting een afwegingskader. Het doel van het afwegingskader is tweeledig en luidt als volgt:

- Het afwegingskader zal bijdragen aan een toekomstig bestendig provinciaal energiesysteem ten behoeve van de doorontwikkeling van Flevoland;
- Het afwegingskader zal bijdragen aan het bewaren van de landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit van Flevoland.

1. Inleiding

Voor u ligt de evaluatie van het Experimentenkader Grootschalige batterijopslag Flevoland (hierna te noemen: experimentenkader). Met dit experimentenkader is medewerking verleend aan de ontwikkeling en realisatie van drie initiatieven voor grootschalige batterijopslag in Flevoland.

Voorafgaand aan het experimentenkader zijn in het najaar van 2022 gesprekken gevoerd met gemeenten en initiatiefnemers. Al snel bleek dat het fenomeen batterijopslag één is die een behoorlijke omvang kent. Er waren op dit moment, in samenspraak met de gemeenten, drie initiatieven die het meest concreet waren in vergelijking andere mogelijke initiatieven. Gedeputeerde Staten (hierna te noemen: GS) heeft een positieve grondhouding ingenomen ten aanzien van deze drie initiatieven. Belangrijk hierbij op te merken dat door GS is vastgesteld dat beleid voor grootschalige batterijopslag in het Omgevingsprogramma Flevoland momenteel ontbreekt. Op basis van dit besluit is er een experimentenkader tot stand gekomen. Een experimentenkader kan worden opgesteld wanneer blijkt dat het provinciale beleidskader te beperkend is om de gewenste integrale ontwikkelingen mogelijk te maken, dan wel niet voorziet in deze ontwikkeling. In dat geval kan het planologisch regime voor dat gebied op experimentele basis worden verruimd. Voorwaarde is dat hieraan een tussen gebiedspartners overeengekomen integraal gebiedsplan ten grondslag ligt, waarin een kwaliteitsimpuls voor het gebied wordt aangetoond. Bij het opstellen van het experimentenkader voor batterijopslag zijn gemeenten, initiatiefnemers en provincie betrokken geweest. Het experimentenkader is ontwikkeld binnen de voorwaarden die hiervoor gelden in het Omgevingsprogramma:

- 1) de ambities voor versterking van de vitaliteit van het landelijk gebied;
- 2) het waarborgen en verbeteren van de kwaliteit van het landelijk gebied (natuur, landschap, cultuurhistorie, aardkundige waarden, extensieve vormen van recreatie), bijvoorbeeld door eisen van verevening en randvoorwaarden voor nieuwe functies te stellen;
- 3) de wijze waarop met de bestaande situatie en functies in het gebied wordt omgegaan;
- 4) de wijze waarop hierbij omgegaan wordt met natuurwaarden;
- 5) de wijze waarop het experiment past binnen de Omgevingsvisie en bijdraagt aan de provinciale opgaven.

Op 13 juni 2023 heeft GS ingestemd met ontwerp-experimentenkader en besloten om dit voor te leggen aan Provinciale Staten (hierna te noemen: PS). Hiertoe heeft allereerst een beeldvormende ronde op 7 juni 2023 plaatsgevonden in de Statencommissie Ruimte, Natuur en Duurzaamheid. Daarna heeft er een oordeelvormende ronde plaatsgevonden op 5 juli 2023 waarna besluitvorming heeft plaatsgevonden op 19 juli 2023. Het experimentenkader is dus op 19 juli 2023 door GS vastgesteld, nadat PS geen wensen en opvattingen kenbaar hebben gemaakt. GS heeft de gemeenten schriftelijk

geïnformeerd over de besluitvorming omtrent het experimentenkader en dat daarmee een onderlegger geformeerd voor de nog te doorlopen ruimtelijke procedures voor de drie initiatieven.

Tijdens de besluitvorming is reeds vast komen te staan dat er een evaluatie van het experimentenkader zal plaatsvinden als voorportaal van het nog op te stellen afwegingskader grootschalige batterijopslag. Bij het opstellen van deze evaluatie is het duidelijk dat de ruimtelijke procedures van de drie initiatieven nog niet geheel zijn afgerond.

Opgemerkt dient te worden dat dit een proces evaluatie en inhoudelijk evaluatie van de voorwaarden uit het experimentenkader betreft. Op het moment van evalueren is de nieuwe situatie, waarbij de batterijen daadwerkelijk in het plangebied staan, nog niet gerealiseerd. Doorgaans vindt een evaluatie van een experimentenkader wel op dat moment plaats. De reden dat de evaluatie nu plaats vindt is vanwege onder meer een toezegging aan PS (gedaan door GS in de vergadering van 19 juli 2023), de uitdrukkelijke wens om beleid ten aanzien van batterijopslag op te stellen in verband met het ontbreken aan sturing op dit punt, en de veelheid aan initiatieven voor batterijopslag die er zijn

De evaluatie is bedoeld om inzicht te krijgen in de opbrengsten en effecten van het experimentenkader. Op deze manier hoopt de provincie op te kunnen halen of de gewenste resultaten zijn behaald en welke mogelijke verbeteringen we moeten meenemen in het op te stellen afwegingskader. De evaluatie is tot stand gekomen door middel van een bureauonderzoek en het doen van interviews met meerdere betrokkenen (provincie, gemeenten en initiatiefnemers). De resultaten zijn hieronder uiteengezet. De evaluatie is onderverdeeld in drie hoofdstukken: evaluatie van het proces van de totstandkoming van het experimentenkader, evaluatie over de inhoud van het experimentenkader en gevolgd door de conclusies.

2. Proces experimentenkader

Start proces

In lijn met de positieve grondhouding voor de drie initiatieven is door GS een besluit genomen om het proces experimentenkader in gang te zetten. De beginfase van het besluitvormingsproces experimentenkader werd gekenmerkt door een drukke en strakke tijdsplanning die in een relatief korte tijd (plus minus 4 weken) met vele betrokkenen voltooid moest worden. Ten aanzien het opstellen van het experimentenkader viel op dat de initiatieven verschilden in stadium van concreetheid waar zij zich in bevonden. Dit heeft invloed gehad op deze tijdsplanning. Daarnaast is ook aandacht besteed aan de initiatieven die niet konden worden meegenomen in het experimentenkader. Uiteindelijk is besloten een bestuurlijke brief van GS richting de gemeenten te verzenden waarin stond dat aan nieuwe initiatieven voorsnog geen medewerking kan worden verleend in afwachting op het afwegingskader. In maart 2023 is gebleken dat Flevoland de enige provincie was die positief omgingen met batterijopslag door middel van een experimentenkader. Veel provincies en gemeenten namen een afwachting houding aan, sommige namen zelfs een voorbereidingsbesluit.

Dat het experimentenkader een bruikbaar instrument is gebleken voor het mogelijk maken van de drie initiatieven blijkt wel uit de gesprekken met de betrokken gemeenten en initiatiefnemers. Voor nieuwe ontwikkelingen biedt het experimentenkader ruimte om van de gebaande paden van het beleid af te wijken maar toch zorg te dragen te aan de ruimtelijke kwaliteit. Echter neemt het proces wel de nodige tijd in beslag, dit werd soms als langdurig en aarzelend ervaren. Dat het proces langzaam op gang kwam had niet alleen te maken met de onwetendheid van het fenomeen batterijopslag, maar soms ook met de onwetendheid van het instrument experimentenkader. De vragen die daarbij vooral speelden waren; in hoeverre er mogelijk een verwachting geschept dat een initiatief altijd doorgang kan vinden, of er ook ruimte is om terug te komen op het experimentenkader, in hoeverre er ruimte is voor scenario's, en zijn de betrokken partijen zich voldoende bewust geweest van de betekenis van het experimentenkader. Ook was het voor initiatiefnemer op voorhand niet duidelijk welke rol zij zouden gaan vervullen. Wanneer hun rol eerder duidelijk was geweest zouden ze eerder stappen zijn gaan ondernemen. De aanloop naar wat er precies van elkaar verwacht mocht worden was dus niet altijd even helder. Over en weer hadden vragen gesteld kunnen worden hoe hier mee om te gaan. De totstandkoming van het experimentenkader is dus een aandachtspunt. Een suggestie die daarbij wordt gedaan is om elkaar deelgenoot te maken van de processtappen die gezet moeten worden, bijvoorbeeld door het creëren

van een setting waar alle overheden vanuit verschillende disciplines bij elkaar zitten. Een andere suggestie die is gedaan is het experimentenkader in twee fasen op te knippen; de eerste fase om met elkaar de randvoorwaarden te bepalen en de tweede fase om gemeenschappelijke belangen met elkaar vast te stellen. Begrip is er voor de zorgvuldigheid die wij als overheden hebben genomen om het experimentenkader op te stellen. Belangrijk in algemene zin daarbij is dat er energie in gestoken wordt door alle overheden. Dit was te merkbaar toen het proces eenmaal liep, alles voortvarend is verlopen. Dit wordt ook onderkent door initiatiefnemers; er heeft een goede wisselwerking plaatsgevonden, de planning is gevolgd, de afspraken zijn nagekomen en ambtelijke bereikbaarheid was goed. Dit heeft men als plezierig ervaren.

Communicatie

Een belangrijk aspect dat uit het proces van het opstellen van het experimentenkader is gekomen is communicatie en het op tijd betrekken van alle betrokken partijen. Belangrijk is om de partijen zo vroegtijdig mogelijk te betrekken en een luisterend oor te bieden zodat begrepen wordt welke stappen gezet moeten worden. Dit draagt bij aan een 'wij-gevoel' zodat er over en weer begrip ontstaat. Een stap hiertoe in de toekomst kan zijn om initiatieven onderling alvast uit te wisselen zodat mogelijke omissies reeds kunnen worden afgevangen. Een mooi voorbeeld van het 'wij-gevoel' is de omgevingstafel die aan het begin van het proces bij de gemeente Noordoostpolder heeft plaatsgevonden. Deze omgevingstafel heeft ervoor gezorgd dat alle betrokken partijen vanaf het begin tegelijkertijd aan tafel hebben gezeten en samen een bezoek aan het initiatief hebben gebracht. Deze werkwijze was constructief en zorgt voor een zorgvuldig en efficiënt doorlopen van een proces. De omgevingstafel heeft volgens de gemeente ook het gewenste resultaat opgeleverd. Ook vanuit de provincie wordt het als nuttig ervaren om in een vroeg stadium betrokken te worden.

Daarnaast vraagt een experimentenkader ook duidelijke communicatie naar de omgeving van het initiatief. De omgeving kan de term experimentenkader opvatten als experimenteren met een initiatief, terwijl het de term experimentenkader voornamelijk een procesmatige invalshoek kent (het afwijken van provinciaal beleid). Initiatiefnemers hebben de omgeving een toelichting gegeven over het experimentenkader en welke rol men te vervullen had in het proces.

Totstandkoming invulling voorwaarden experimentenkader

Het experimentenkader kenmerkt zich door de verschillende initiatieven, zeker waar het de landschappelijke inpassing betreft, maar ook door de voorwaarden waar het kader aan moet voldoen zoals verwoordt in het Omgevingsprogramma. Het invullen van de voorwaarden was een uitdaging aangezien het fenomeen batterijopslag niet breed bekend was, maar ook omdat de voorwaarden als algemeen kunnen worden beschouwd. Het is niet altijd eenvoudig om te begrijpen wat er onder verstaan wordt. Voor de uitwerking van deze voorwaarden werd de betrokkenheid van initiatiefnemers die door de gemeenten werden aangehaakt als prettig ervaren. De initiatiefnemers beschikten over de nodige kennis van de activiteit en hadden ook reeds de nodige onderzoeken verricht die belangrijk waren voor de invulling van de voorwaarden. Niettemin is het belangrijk dat de overheden ook zelf regie houden over de inhoud van het experimentenkader. In het doorlopen proces hebben de overheden onder de gegeven omstandigheden daar gezamenlijk naar een balans gezocht en deze gevonden door de invulling in eerste instantie bij de initiatiefnemers te laten. Door goed met elkaar af te stemmen zorg je ervoor dat alle relevante aspecten een plaats krijgen. Op deze manier heeft financiële participatie een plek gekregen in het experimentenkader. Belangrijk blijft dat de overheden onderling de samenwerking en de communicatie moeten blijven zoeken zowel qua proces als qua inhoud, dit ook in relatie tot de initiatiefnemers. Belangrijk voor de toekomst is om dit goed in de gaten te houden.

3. Inhoud experimentenkader

Voorwaarden Experimentenkader Grootschalige batterijopslag Flevoland

Voor het creëren van een kwaliteitsimpuls moet een experimentenkader inzicht bieden in onderstaande voorwaarden. In het experimentenkader grootschalige batterijopslag Flevoland is daar op de volgende wijze invulling aangegeven:

- 1) *De ambities voor versterking van de vitaliteit van het landelijk gebied.*

Bij nieuwe grootschalige projecten spelen het maatschappelijke belang en de ruimtelijke kwaliteit mee in de versterking en veerkrachtigheid van het landelijk gebied:

Grootschalige batterijopslag levert een bijdrage aan de energietransitie. Daarmee dragen de initiatieven bij aan de toekomstbestendigheid en veerkrachtigheid van het elektriciteitsnet in Flevoland. Ook financiële participatie met de omgeving is hier meegenomen als uitgangspunt.

Bij nieuwe ontwikkelingen in de provincie Flevoland staat de versterking van de vitaliteit van het landelijk gebied en de ruimtelijke kwaliteit centraal. Daarom is het van belang om functies in het buitengebied te combineren om zo versnippering tegen te gaan. Bij het uitkiezen van de beoogde locaties dient zorgvuldig rekening gehouden te worden met de ruimtelijke kwaliteit van de locaties. Zo worden de landschappelijke kernkwaliteiten van het gebied, zoals openheid, maatvoering, opgaande beplanting en hoofdrichtlijnen onderzocht en worden de initiatieven hier gebiedsgericht op ingericht. De uiteindelijke invulling van deze onderdelen verschilt per plangebied om de ruimtelijke kwaliteit op de betreffende locatie te waarborgen.

- 2) *Het waarborgen en verbeteren van de kwaliteit van het landelijk gebied (natuur, landschap, cultuurhistorie, aardkundige waarden, extensieve vormen van recreatie), bijvoorbeeld door eisen van verevening en randvoorwaarden voor nieuwe functies te stellen.*

Inpassing van het batterijopslagsysteem in een bestaand energielandschap, in aansluiting op een windpark en/of zonnepark en nabij een onderstation, leidt zowel technisch als landschappelijk tot efficiënt ruimtegebruik. De wijze waarop de initiatieven landschappelijk worden ingepast is afhankelijk van de kernkwaliteiten van de polder waarin het initiatief is gelegen. Het respecteren van de huidige kernkwaliteiten van de polders draagt bij aan de toekomstbestendigheid van het gebied. Door de energielandschappen op een zorgvuldig en efficiënte manier in te richten is het mogelijk een ruimtelijke kwaliteitsimpuls te behalen.

- 3) *De wijze waarop met de bestaande situatie en functies in het gebied wordt omgegaan.*

Versnippering in het landelijk gebied dient voorkomen te worden. Hier wordt invulling aangegeven door de batterijopslagen aan te laten sluiten bij bestaande situaties en functies in het gebied. Clustering en complementariteit van energie initiatieven zorgt ervoor dat er optimaal gebruik wordt gemaakt van de locatie en de beschikbare, schaarse, grond in het landelijk gebied.

- 4) *De wijze waarop hierbij omgegaan wordt met natuurwaarden.*

De beoogde plannen van de batterijopslagen dienen geen negatieve effecten te veroorzaken op de in de omgeving aanwezige beschermende natuurwaarden. Gekeken dient te worden of eventueel ruimte kan worden gecreëerd voor het versterken van de natuurwaarden.

- 5) *De wijze waarop het experiment past binnen de Omgevingsvisie en bijdraagt aan de provinciale opgaven.*

De Omgevingsvisie FlevolandStraks geeft de visie van de provincie op de toekomst van het gebied. Het vertelt het verhaal van Flevoland met het ontstaan van de drie polders met hun verschillende landschappelijke kenmerken. In de visie is de opgave “Ruimte voor duurzame energie” opgenomen, zowel voor kleinschalige als grootschalige initiatieven. De provincie heeft daarbij de duidelijke ambitie uitgesproken om in 2030 energieneutraal te zijn. Ook wordt er gesproken over “Ruimte voor initiatief”, Flevoland biedt ruimte voor ondernemingen en mensen die hun droom willen realiseren. Er wordt daarbij ruimte geboden voor initiatieven om opgavegericht problemen aan te pakken. Met grootschalige batterijopslag komt de provincie haar principe ‘durf te vernieuwen’ na door het creëren van de proeftuin voor batterijopslag. Ook wil de provincie de vitaliteit van het landelijk gebied vergroten en koppelen aan de maatschappelijke behoeften. De opwek van duurzame energie in de provincie is op grote schaal aanwezig, maar om een flexibel en duurzaam energiesysteem voor de provincie te creëren is er ook aandacht nodig voor de netcongestie problematiek.

In het programma Landschap van de Toekomst wordt aangegeven hoe dit soort nieuwe ontwikkelingen kunnen worden ingepast door rekening te houden met de kernkwaliteit van de drie poldertypes. Door aandacht te besteden aan de landschappelijke inpassing en deze aan te laten sluiten bij de bestaande inrichtingsprincipes van de polder en energieoplossingen te clusteren wordt een efficiënt en zorgvuldig ingericht energielandschap gecreëerd.

Toetsing voorwaarden Experimentenkader Grootschalige batterijopslag Flevoland

1) De ambities voor versterking van de vitaliteit van het landelijk gebied.

Maatschappelijk belang en ruimtelijke kwaliteitsimpuls

Het ruimtelijke instrument experimentenkader kent de voorwaarde dat de activiteit een kwaliteitsimpuls moet opleveren voor het landelijk gebied. Batterijopslag op zich zelf is een gebiedsvreemde activiteit in het landelijk gebied en kan daarmee mogelijk een degradatie van de ruimtelijke kwaliteit opleveren. De vraag is hoe een kwaliteitsimpuls bereikt kan worden. In het Omgevingsprogramma is namelijk geen definitie van een kwaliteitsimpuls opgenomen. Of een initiatief een kwaliteitsimpuls heeft opgeleverd, is dus geen eenvoudige vraag om te beantwoorden, aldus de gemeenten en initiatiefnemers. Initiatiefnemer vertelt daarbij dat het voor bepaalde aspecten, denk hierbij aan energetische stabiliteit of mobiliteit, lastig was om meerwaarde aan te tonen. Het experimentenkader heeft hen ertoe gedwongen om na te denken over hoe een kwaliteitsimpuls te bereiken is bij verschillende soorten aspecten. De reviews vanuit de provincie heeft de initiatiefnemer daarbij wel verder geholpen. Initiatiefnemer is deze uitdaging aangegaan en is van mening daar goed in geslaagd te zijn.

Een kwaliteitsimpuls is afhankelijk van de locatie en de omgeving, alsook ontwikkelingen in de nabije toekomst (energie-activiteiten zoals batterijopslag, GDS, onderstation, waterstof etc.). Maatwerk blijft nodig. Het is wel mogelijk om zoveel mogelijk ingrediënten te verzamelen die de ruimtelijke kwaliteit ten goede komen. Een van die ingrediënten is landschap. Bij de tweede voorwaarde wordt verder ingegaan op landschap.

Een kwaliteitsimpuls kan ook bereikt worden door een koppeling te maken met maatschappelijke belangen en waarden zoals de bossenstrategie, een groene omzoming, en biodiversiteit. Op deze wijze ontstaan groene eilanden in het landelijk gebied, en draagt daarbij bij aan versterking van de vitaliteit van het landelijk gebied. Deze inpassing moet dan wel beschouwd worden als een ontwerpend uitgangspunt, zodat het als een plus voor de ruimtelijke kwaliteit kan worden beschouwd. Hiermee kan ook de nodige discussie gedurende de ruimtelijke procedures worden ingeperkt dan wel worden voorkomen.

Gemeenten vertellen dat een initiatief het verhaal van de locatie moet vertellen. De kwaliteitsimpuls zit hem dan het verhaal van de omgeving versterken. Het is belangrijk om daarvoor een expert (denk aan een landschapsarchitect of stedenbouwkundige) in te zetten. Aan deze kwaliteitsimpuls zijn wel grenzen verbonden. Er moet balans gezocht worden tussen de ruimtelijke kwaliteit en wat voor de initiatiefnemer realistisch is. Het experimentenkader heeft daarvoor voldoende houvast geboden, maar buiten het kader is het belangrijk om flexibiliteit te blijven vasthouden.

Financiële participatie

Het instrument experimentenkader kent financiële participatie niet als vast onderdeel. Op verzoek van de gemeenten heeft dit een plek gekregen en is het opgenomen als uitgangspunt. De vorm is afhankelijk van de behoefte vanuit het gebied en de wensen van de gemeente. De mogelijkheden van financiële participatie worden nader verkend tussen de gemeenten en de omgeving. De uitwerking hiervan zal vastgelegd worden in afspraken tussen de gemeente en initiatiefnemers, bijvoorbeeld in een anterieure overeenkomst.

Zowel in de gemeente Dronten als in de gemeente Noordoostpolder heeft bij de initiatieven financiële participatie plaatsgevonden met de omgeving. Het is een belangrijk aspect dat een rol heeft gespeeld bij de ruimtelijke procedure. Achterliggende gedachte daarbij is dat het gebied wat terug ontvangt vanwege mogelijke nadelige effecten die een batterijopslag teweeg brengt voor de omgeving. Dit is vergelijkbaar met onder meer de windmolenparken. Ook kan financiële participatie

zorgen voor het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit in regio, bijvoorbeeld door middel van een gebiedsfonds, wat op zichzelf weer bijdraagt aan versterking van de vitaliteit van het landelijk gebied.

In Zeewolde heeft er een praktische afweging plaatsgevonden om van financiële participatie af te zien. Dit had onder andere te maken met de korte procestijd die er was. Inmiddels is in Zeewolde wel ervaring opgedaan met financiële participatie bij andere projecten en wordt bijvoorbeeld een gebiedsfonds voorstelbaar geacht voor nieuwe initiatieven. Er wordt een suggestie gedaan om financiële participatie ook een plek te geven in het op te stellen afwegingskader.

- 2) *Het waarborgen en verbeteren van de kwaliteit van het landelijk gebied (natuur, landschap, cultuurhistorie, aardkundige waarden, extensieve vormen van recreatie), bijvoorbeeld door eisen van verevening en randvoorwaarden voor nieuwe functies te stellen.*

Landschappelijke inpassing

De landschappelijke inpassing heeft veel aandacht gekregen in tegenstelling tot het energetische aspect. Het uitgangspunt van een experimentenkader is dan ook dat het een kwaliteitsimpuls moet opleveren voor het landelijk gebied. Dat er veel aandacht voor was is vooral gebleken tijdens het doorlopen van de ruimtelijke procedures. Dit aspect heeft opgeleverd dat er aantal stevige gesprekken zijn gevoerd tussen de overheden en de initiatiefnemers over de landschappelijke inpassing. Het experimentenkader, als ook het gemeentelijk beleid van de gemeenten liet dan ook ruimte om hiermee met elkaar over in gesprek te gaan. Het bood daarmee ook een voordeel om de inpassing goed vorm te geven, er blijft sprake van een experiment, dus maatwerk. Landschap is hierbij als sluitstuk ervaren. Je zou daarbij kunnen redeneren zodra de nut en noodzaak vanuit energie van een initiatief vaststaat, je kan bezien hoe dit landschappelijk kan worden ingepast. Initiatiefnemer geeft aan dat het daarbij voorstelbaar is dat in de toekomst eerst wordt onderzocht of een initiatief energetisch gezien mogelijk/wenselijk is alvorens wordt gekeken naar de landschappelijke inpassing ervan. Omgekeerd wordt mogelijk als een onwenselijke situatie gezien. Dat is ook de ervaring die vanuit de gemeenten is opgedaan met betrekking tot de gesprekken over dit aspect. De vraag is of je landschappelijke inpassing niet als vertrekpunt moet worden gebruikt. Hierbij kan je denken aan kaders die je meegeeft waaraan minimaal aan voldaan moet worden. Niettemin is in het algemeen geconstateerd dat de kwaliteitsimpuls voor de landschappelijke inpassing naar tevredenheid bereikt is.

Bij de ruimtelijke inpassing is het van belang om de identiteit van het gebied waar de batterij zal worden geplaatst in het oog te hebben zodat de activiteit (de batterijopslag) én de groene omzoming (landschappelijke inpassing) door dit gebied zal worden omarmd. Daaraan kan worden toegevoegd dat ook belangrijk is wat de impact zal zijn van batterijopslag in het geheel van het landschappelijk casco (nabij een windpark, zonnepark, onderstation, etc). Een batterijopslag kan daarbij de opmaat vormen voor nadere nutsvoorzieningen (bijvoorbeeld GDS, onderstation, waterstof, uitbreiding batterijopslag, etc.). Belangrijk is dat ook deze voorzieningen landschappelijk worden ingepast.

Het kan ook voorkomen dat een batterijopslag voorzien is bij een zonnepark, een bouwperceel of industrieterrein. Het is de vraag of de focus kan komen te liggen op het industrieel karakter en niet zozeer op de inpassing. Een ander punt van aandacht is het open landschap op sommige plekken. Bedacht moet worden zodra de batterijopslag verdwenen is de landschappelijke inpassing nog aanwezig is. Het is de vraag of dit op de langere termijn bijdraagt aan de openheid van het gebied.

Uniek aan het doorlopen experimentenkader is dat we te maken hebben gehad met drie verschillende poldertypen die elk onderscheidende landschappelijke elementen in zich hebben. Dit heeft veel informatie opgeleverd. De ervaringen leren dat het experimentenkader voldoende kaders heeft geboden om de initiatieven landschappelijk in te passen. Tegelijkertijd kan gesteld worden dat met de kennis van nu de initiatieven met nog meer potentie hadden kunnen worden ingepast.

Het aspect landschap zal ook terugkomen in het afwegingskader. Volgens de gemeenten moet het afwegingskader voldoende ruimte bieden om met de landschappelijke inpassing in te kunnen spelen op een locatie en de kernkwaliteiten in landschappelijk opzicht. Voorstelbaar wordt geacht om te werken met een beeldkwaliteitsplan en locatie-specifiek ontwerp om de kwaliteit van het landelijk gebied te waarborgen en te verbeteren.

3) De wijze waarop met de bestaande situatie en functies in het gebied wordt omgegaan.

Kansrijke locaties

Een aandachtspunt is het ruimtebeslag en locatie van batterijopslag. De initiatieven uit het experimentenkader kennen de gegevens zoals weergegeven in onderstaande tabel. Er is variatie te vinden tussen het ruimtebeslag gekoppeld aan het aantal MW. Uit de drie initiatieven is het lastig om direct een relatie te vinden tussen het oppervlakte en het aantal MW. Wat wel opvalt is dat het initiatief uit Zeewolde per ha meer MW heeft gerealiseerd. Het blijft van belang om vooraf na te denken over het ruimtebeslag met bijbehorende locatie van een batterijopslag.

	Gemeente NOP	Gemeente Dronten *	Gemeente Zeewolde
Oppervlakte	4 ha	6 ha	0,45 ha
MW	250 MW	200 MW	90 MW

** In de gemeente Dronten zijn de initiatiefnemers voornemens om het energieopslagsysteem gefaseerd te ontwikkelen, afhankelijk van de ontwikkelingen op de markt en behoefte aan regelbaar vermogen. In eerste instantie zal op de eerste 3 hectare een batterij van ca. 90 MW komen.*

Wanneer we het hebben over de kansrijke locaties komen tijdens de gespreken de volgende vragen naar boven; moeten alle losse batterijen in het landelijk gebied een plek krijgen, zijn er genoeg mogelijkheden om batterijopslag (bijvoorbeeld tot 10 MW) op een industrieterrein te plaatsen, en is het mogelijk om activiteiten te bundelen zodat er een energielandschap kan ontstaan en versnippering kan worden voorkomen? In het experimentenkader hebben we gezien dat locaties in het landelijk gebied de meest aangewezen plek is in de nabijheid van een opweklocatie of onderstation om versnippering in het landelijk gebied te voorkomen. Initiatiefnemer vertelt dat maatwerk nodig blijft om uiteindelijk tot de goede locatieafweging te komen. Daarbij lijkt ook de lagenbenadering landschappelijk gezien van waarde te zijn. Niet overal laat de ondergrond de vestiging van batterijopslag of vergelijkbare initiatieven toe als gevolg van de veranderende onderlaag, te denken valt hierbij aan bodemdaling.

Belangrijk voor de locatiekeuze is dat er een gedegen ontwerpend landschappelijk onderzoek naar wordt gedaan om zo tot de meest gewenste locaties voor batterijopslag in beeld te krijgen. Inmiddels is er concept rapport opgeleverd die niet alleen laat zien hoe batterijen het beste ingepast kunnen worden maar ook wat de meest kansrijke locaties zijn. Landschappelijk gezien wordt aanbevolen om aansluiting te zoeken bij een bestaande energiestructuren. Een suggestie is om het uitgangspunt 'een brede maatschappelijke kwaliteitsimpuls (dit in verband met de energietransitie)' voor het afwegingskader te nemen. Daarmee wordt dit criterium ruimer getrokken dan het huidige criterium volgens het Omgevingsprogramma. De provincie heeft voor haar ruimtelijke beleid een aantal essentiële elementen van beleid geformuleerd. De essentiële elementen worden van wezenlijke betekenis geacht voor de gewenste ruimtelijke ontwikkeling van het gebied. Gelet op het bestuurlijk belang dat aan de essentiële elementen wordt gehecht, zal de provincie niet lichtvaardig instemmen met ontwikkelingen die hier niet mee in overeenstemming zijn. Bij het huidige criterium wordt verwezen naar essentieel element 7:

Nieuwe niet-agrarische functies mogen de landschappelijke en cultuurhistorische kernkwaliteiten van het gebied niet aantasten. Ook moet rekening gehouden worden met de landschappelijke en cultuurhistorische basiskwaliteiten. Vestiging in het buitengebied van activiteiten die thuishoren op een bedrijventerrein of in een woonkern is in principe niet toegestaan. Milieuhygiënisch, landschappelijk en verkeerstechnisch ongewenste effecten moeten worden voorkomen. Om gewenste integrale ontwikkelingen met wonen, recreatie en bedrijvigheid als economische dragers in een gebied mogelijk te maken kan op experimentele basis het planologische regime voor dat gebied worden verruimd. Voorwaarde is dan wel dat in een ruimtelijk ontwerp een integrale kwaliteitsimpuls voor het gebied wordt aangetoond.

Om deze gebiedsvreemde functies mogelijk te maken is het dus goed om in het afwegingskader hier een anker voor op te nemen die dit dan ook vanuit energetisch en landschappelijk oogpunt mogelijk en logisch maakt, maar niet onderdoet aan het essentieel element. Niet alleen bestaande situaties

en functies van het gebied zullen daarbij een rol spelen, ook de nut en noodzaak vanuit energie zal daarbij ook een rol spelen. Hoewel de nut en noodzaak niet an sich is opgenomen als voorwaarde in het experimentenkader heeft de is het wel als zodanig erin verwoord. Men kan zich voorstellen dat dit een plek krijgt in het afwegingskader, juist om de energetische maatschappelijke meerwaarde ervan te bevestigen. Een gedachte vanuit de gemeentes is hierbij dat bijvoorbeeld TenneT in samenwerking met de gemeenten een tender uitschrijft voor bepaalde locaties.

Met de drie initiatieven uit het experimentenkader is er inzicht ontstaan in het landschappelijke inpassen van een batterijopslag in het landelijke gebied. Echter heeft er geen gedegen vooronderzoek naar de locaties en de bijbehorende afweging uit ruimtelijke kwaliteitsoogpunt plaatsgevonden. Hoewel een en ander samenhangt met het stadium waarin het initiatief zich bevindt is het belangrijk om in het proces aandacht te hebben voor de locatiekeuze om zo ook aandacht te besteden aan de bestaande situaties en functies in het beoogd gebied.

4) De wijze waarop hierbij omgegaan wordt met natuurwaarden.

Natuur en milieu aspecten

Er is aandacht gevraagd voor de neveneffecten in de omgeving van batterijopslag. Hierbij hebben we het over kenmerken zoals ecologie, biodiversiteit, waterkwaliteit, geluid, warmte, gezondheid, externe veiligheid, etc. Deze aspecten kunnen met zich meebrengen dat locaties in het landelijk gebied eerder in beeld komen dan in het stedelijk gebied dit in verband met de aanwezige ruimte. De ervaring leert dat deze aspecten evoluerend van aard zijn. Denk bijvoorbeeld aan sedumdakbedekking op batterijopslagen, dit is technisch gezien nog niet mogelijk in verband met veiligheid maar wordt wel als wenselijk gezien in de toekomst. Ook de groene omzomingen kunnen zorgen voor het uitbreiding van de natuurwaarden. Op deze manier kan meer en meer de relatie tussen het initiatief en de aanwezige of potentiële natuurwaarden op kansrijke locaties worden gezocht.

De gemeente vragen aandacht voor natuur en milieu aspecten in het afwegingskader. Hierbij is het belangrijk dat samenwerking wordt gezocht met ecologen, veiligheidsregio en omgevingsdienst. De initiatiefnemer voegt daaraan toe dat batterijopslag een voortschrijdend inzicht kent met name voor de aspecten zoals veiligheid, gezondheid en de herkomst van de batterijen. Dit zijn onderwerpen die actueel zijn, maar niet direct aan de orde zijn geweest bij het experimentenkader. Deze aspecten worden wel betrokken bij de ruimtelijke procedures.

5) De wijze waarop het experiment past binnen de Omgevingsvisie en bijdraagt aan de provinciale opgaven.

Provinciale belangen en de energetische aspecten

Het fenomeen batterijopslag past binnen de ambities van de Omgevingsvisie en levert een positieve bijdrage aan de provinciale doelen en belangen. Dit hebben we niet alleen gezien doordat de batterijen zijn ingepast volgens de kernkwaliteiten van de aanwezige polder, maar ook door ruimte te bieden aan dit soort grootschalige energie initiatieven. Echter zijn de energetische aspecten van batterijopslag niet tot nauwelijks aan bod gekomen in het experimentenkader. Dit komt doordat het experimentenkader voor grootschalige batterijopslag in Flevoland vooral een ruimtelijke invalshoek heeft. Dit heeft te maken met het ruimtelijke karakter van het instrument als de onbekendheid van de energetische aspecten van het fenomeen batterijopslag.

Het is belangrijk om het energetische aspect een plaats te geven in het afwegingskader. Volgens initiatiefnemers komt er daarmee meer balans tussen energie en ruimte. Ook de gemeenten hebben hiermee geworsteld en zien graag dat er in het afwegingskader hiervoor haakjes worden ontwikkeld. Deze haakjes moeten onder andere kaders bieden voor het bepalen in hoeverre batterijopslag nu wel of niet bijdraagt aan (het oplossen dan wel verergeren van) de netcongestie. Door bovenstaande aspecten op te nemen in het op te stellen beleid kan op een nog betere wijze invulling worden gegeven aan de provinciale opgaven.

4. Voorlopige conclusies en suggesties

Er wordt waarde gehecht aan gezamenlijke spelregels en uitgangspunten voorafgaande aan een experimentenkader. Het Omgevingsprogramma biedt daartoe voldoende aanknopingspunten. Echter

blijft de rol en verantwoordelijkheden van verschillende partijen daarbij aandacht vragen. Met name de rollen van de provincie en de gemeenten waren niet altijd helder voorafgaand en tijdens het opstellen van het experimentenkader. Daarbij wordt belang gehecht aan het gezamenlijk optrekken van provincie en de gemeenten. Er bestaat een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het procesverloop. Het is van belang dat deze gezamenlijke verantwoordelijkheid te blijven uitdragen en draagvlak te zoeken. Dit ook in verband met de verschillende initiatieven die zich bij de gemeenten in de 'wachtkamer' bevinden. Voor het afwegingskader is belangrijk dat het speelveld tussen rijk, provincie en gemeenten goed wordt vastgelegd. Dit zorgt ervoor dat een goed overzicht qua rolverdeling wordt gecreëerd tussen de verschillende overheden. Naast een goede rolverdeling is communicatie daarbij belangrijk. Het gaat daarbij vooral over het op tijd betrekken van partijen in het proces en het elkaar daarin vasthouden. In dat opzicht is het ook belangrijk dat de betrokken partijen elkaar blijven zoeken in de samenwerking (zowel qua proces als inhoud).

Alle experimenten hebben laten zien dat er eerst een technisch ontwerp heeft plaatsgevonden en daarna pas is gekeken naar de ruimtelijke inpassing van deze gebiedsvreemde activiteit. Daarbij is belangrijk dat vanuit energetisch en landschappelijk oogpunt gezien wordt in hoeverre de activiteit mogelijk kan worden gemaakt zonder dat de essentieel elementen uit het Omgevingsprogramma hiervoor onder doen. Bij de invulling van de ruimtelijke kwaliteit voor het afwegingskader is het belangrijk dat gekozen wordt voor een opgavegerichte benadering waarbij wordt uitgegaan van behoud en doorontwikkeling (ruimtelijke kwaliteit derhalve als uitgangspunt). Vanuit ruimtelijke kwaliteit wordt gepleit voor een brede maatschappelijke kwaliteitsimpuls. Zo'n kwaliteitsimpuls brengt met zich mee dat de criteria uit het experimentenkader en criteria uit het Programma Landschap van de toekomst breder zullen worden getrokken in het op te stellen afwegingskader. Een ontwerpend onderzoek vooraf kan ondersteunend zijn aan de locatiekeuze en inpassing van een batterijopslag. Hiermee kan beter inzichtelijk worden gemaakt hoe aan te sluiten bij bestaande (energie)structuren in het gebied. Daarbij kan tevens aandacht besteed worden aan de ondergrond door middel van de lagenbenadering.

Er is beperkt aandacht besteed aan de energetische inpassing in het experimentenkader, maar zal door middel van energetische uitgangspunten een plek moeten krijgen in het afwegingskader. Hiermee wordt er geprobeerd balans te creëren tussen de aspecten energie en ruimte. Daarbij is consensus aan het begin van een ruimtelijk proces tussen de gemeenten en de provincie over zowel de energetische als ruimtelijke inpassing belangrijk. Het toepassen van maatwerk blijft daarbij belangrijk. In het experimentenkader was hier genoeg ruimte voor, gestreefd wordt om dit in het afwegingskader ook als zodanig op te nemen.

Het experimentenkader heeft opgeleverd dat de volgende aspecten een plek zullen krijgen in het afwegingskader: financiële participatie, de nut en noodzaak van batterijopslag, natuur en milieu aspecten. Voor deze aspecten is aandacht gevraagd en worden dus belangrijk geacht voor de ontwikkeling van batterijopslagen. Hierbij dient samenwerking te worden gezocht met deskundigen.

Een punt van aandacht is hoe en waar het afwegingskader een plek krijgt in het instrumentarium van de provincie voor de juridische doorwerking. Te denken valt hierbij aan de Omgevingsvisie, het Omgevingsprogramma en/of de Omgevingsverordening. Voor dit vraagstuk zal een juridische afweging noodzakelijk zijn.